

ARRIGO BOITO Y SON MEFISTOFELE

*À son benvolgut amich Eduart Buxaderas, cumplint una prome-
tensa dedica eix trevall*

L' AUTOR.

Lo nom d' Arrigo Boito, fins are casi desco-
negut en Espanya, representa una de las
figuras més culminants de la moderna Italia
artística, especialment en lo que pertoca al
drama musical. Alguns anys fa no més, que
varias empresas teatrals nos prometian (sens arri-
var may á realisarho) fernos coneixer la ópera *Mefistofele* de Boito;
ópera que ha corregut triufant las primeras escenas líri-
cas del extranger; mes enguany sembla que no surtirán
fallidas nostras llegítimas esperanças. Aixó nos mou á
pendrer nostre poch destre ploma per donar ensemps una
lleugera ressenya biográfica del autor y una historia de la
obra, pensant que tal volta nostre trevall oferesca algun

interés y certa novetat, per rahó de las fonts en que per compendre 'l hem begut. Siguemhi, donchs, ab la ajuda de Dèu y la benvolensa de nostres llegidors.

Arrigo Boito, músich, poeta y crítich á la vegada, nasqué en Pádova allá per l' any 1840. En sa patria ciutat trascorregueren los anys de sa infantesa, fins que en lo mes de novembre de 1853 entrá en lo Conservatori de Milan, essentli mestre de composició Mazzucato, y no Ronchetti com diu Artur Pougin. Per espay de nou anys estigué estudiant ab molt profit en aquell famós Conservatori, y al exirne, en septembre de 1862, fou després de haver guanyat junt ab Franco Faccio, lo premi extraordinari, per un oratori que entre 'ls dos van escriurer, intitolat *Le Sorelle d' Italia*. Faccio y Boito, llavors, empengueren junts un viatge per Europa á fi de estudiar los adelantos del art musical, pensionats ab aquest objecte per l' Estat.

Boito, ja mentres estava en lo Conservatori s' havia format una galant reputació, més que com á compositor, com á crítich y poeta d' enlayrada fantasia; y una de las obras més celebradas d' aquella época, es un poema, *Il Re Orso*, que per las tendencias que mostrava, va esser vivament discutit, causant una vera sensació en lo mon literari.

Com eixa classe de treballs no li feren oblidar sas musicals aficions, comensá á escriurer lo poema y la música de una ópera sobre la obra capdal de Goethe, que no es altre que la que ben aviat será representada en nostra ciutat.

De primera pensa ne havia escrit tan sols una part, basada sobre lo primer *Faust* de Goethe; més esdevingué que trobantse ell á Polonia, varen cridarlo á Milan ab motiu de representarshi per primera vegada lo *Faust* de Gounod, que, per cert, lográ lo bon aculliment que 's mereixia.

Aixó posá recelós á nostre jove compositor: pensant

que podia perjudicar á la sua inédita ópera (1) y per amirador en lo possible semblant perill, determiná aumentarla ab una segona part, concebuda també sobre la continuació de la obra de Goethe.

No trigaren gayre las contrariedades y disgustos que solen acompañar los primeros passos per la via del Art. Lo *Mefistofele* (títol que doná Boito á la sua obra) se estrená, dirigit per son propi autor, en lo theatre de la Scala de Milan á 5 de Mars de 1868. Lo magnífich prólech fou ben rebut del públich y fins pot dirse que agradá molt; més no aixís lo demás de la obra, que, essent escrita ab una llibertat melódica y una elevació armónica que en aquellas condicions de temps y de lloch podia semblar atrevida, fatigá al auditori; alguns envejados (que semble 's congrian á la flayre del mérit) que s' havian mitx confabulat, aprofitaren ocasió tant propicia, y la obra caygué entre generals demostracions de desagrado: la segona representació fou encara un *fiasco* més tempestuós.

Desconortat, bè que no retut, Boito per aytal fracás, emprengué novament y ab major delit lo conreu de las llettras. Lò mestre Facció ja esmentat, lò mateix director de fama europea que avuy per gran sort tenim al frente de nostre Liceo, havia estat condeixible de Boito en lo Conservatori, y despres, en la guerra de 1866, abdos companys s' allistaren en lo primer regiment de voluntaris de Garibaldi y junts feren tota la campanya; rahons més que sobradas perque sempre hajan estat enllassats, no per una vera amistansa, sino per un entranyable afecte fraternal.

(1) Vejas en lo quadro adjunt la relació de las composicions musicals inspiradas en lo *Faust*: si algú pogués completar los datos que hi mancan, coralment li serém grats que ho fassi.

Molts compositors s' han servit dels versos originals de Goethe. Comprénse lo temor de Boito considerant que de totas las óperas anteriors á la sua, sols las de Spohr, Schumann, Berlioz y Gounod han lograt un éxit durable.

TÍTOL.	POETA.	COMPOSITOR.	LLOCH Y ÈPOCA DEL ESTRENO.
<i>Le Manteau du Docteur Faust.</i>		Bauërle..	?
<i>Faust.</i>		Jules Voss.	?
<i>Faust's Leben und Thaten, (La Vida y fets de Faust).</i>		Strauss..	Transylvania, 1814?
<i>Faust Leben, Thaten und Hellenfahrt, (Vida, fets y baixada de Faust al Infern).</i>		Lickl..	Schickaneder (Viena?) 1815.
<i>Faust.</i>		Spohr..	Frankfort, 1818.
<i>Faust.</i>		Seyfried.	Viena, 1820.
<i>Faustus.</i>		Bishop..	Londres, 1825.
<i>Faust.</i>	Théaulon y Gondelier..	Beaucourt..	Paris, 1827 (27 Octubre).
<i>Faust.</i>		Mlle. Angélica Bertin.	Paris, 1831 (8 Mars).
<i>Faust.</i>		Lindpaintner.	Stuttgart, 1832.
<i>Faust.</i>	Théaulon.	Pellaert..	Bruselas, 1834 (Mars).
<i>Faust.</i>		Rietz..	Düsseldorf, 1836?
<i>Fausto.</i>		Gordigiani.	Florençia, 1837.
<i>Faust.</i>		Princep Radziwill..	Dantzic?
<i>La Damnation du Faust.</i>	Berlioz, Gérard, y Gandonnière.	Berlioz..	Paris, 1846 (6 Desembre).
<i>Marguerite et Faust.</i>		Cohen..	Paris, 1847.
<i>Faust.</i>		Schumann..	Leipzig, Weimar { 1849 (Agost). y Dresde.
<i>Faust.</i>	Barbier y Carré..	Gounod..	Paris, 1859 (19 Mars).
<i>Mefistofele.</i>	Boito..	Boito..	Milan, 1868 (5 Mars).
<i>Faust.</i>		F. de Roda..	Rostock y Schwerin, 1872 (Mars).
<i>Faust.</i>		Ed. Lassen..	Weimar, 1876 (6 Maig).
<i>Faust-Ouverture (sinfonía per orquestra).</i>		R. Wagner..	Dresde, 1844 (22 Juliol).
<i>Le Petit Faust (parodia).</i>	Crémieux y Jaime.	Hervé..	Paris, 1869 (23 Abril).
<i>Faust (poema sinfónico).</i>		Liszt..	?

Boito, donchs, havia escrit sobre l' *Hamlet* de Shakspeare lo llibret de una ópera que ab la preciosa música de Faccio se representá ab éxit mol falaguer, no á Florencia com diu Pougin, sino á Génova lo 30 de Maig de 1865. Molt després, á 9 de Febrer de 1871, se posá en escena en la Scala de Milan, y allí al contrari fou bastant mal rebuda, per causa de que lo renomenat Tiberini, que la havia cantat molt bè á Génova, s' enmalaltí, y la obra, flaquejantne tot just lo protagonista, no pogué salvarse. La indisposició de Tiberini fou tant séria que ja despres del *Amleto* no torná á cantar més.

Mes deixant á Faccio, de qui no es ocasió avuy de parlarne, torném á Boito, y á una altre sua ópera en dos actes *Ero e Leandro* que tingué una sort prou estranya: lo mateix autor tant bon punt va acabarla, ne destruí la música, cedint lo poema á un altre compositor, en Bottesini.

Seguiren lo llibret de *Un Tramonto*, música de Gaetano Coronaro, representada per l' Agost de 1873 en lo *teatrino* del Conservatori de Milan; y lo llibret de la *Gioconda* de Ponchielli, que es una de las óperas italianas modernas més celebradas y mes ben reixidas. Lo poema de *Gioconda* lo firmá Arrigo Boito ab lo anagrama *Tobio Gorrio*.

En aquest punt era arribada ja la hora de la rehabilitació. Bolonia, la ciutat que marxa al frente del moviment musical d' Italia, la primera en acullir benévola las grans produccions dels mestres extrangers, sense temer lo progrés, que es la llum, acabava d' obrir los brassos ¡quí ho diria!, al mateix Wagner, aplaudint ab entussiasme lo *Lohengrin*, com igualment ho ha fet ab altres obras de Wagner y autors més ó menys tocats de wagnerisme.

Dirigia llavors lo theatre comunal de Bolonia l' immortal Mariani. Mort aquest no molt despres del éxit no esperansat del *Lohengrin*, lo presidencia del theatre, ab un gran tino, proposá á Boito que ab serena imparcialitat revisés y corretgís lo malaventurat *Mefistofele*: Boito s' hi avingué, y al cap y al fi lo *Mefistofele* enterament re-

jovenit y suprimits molts fragments difusos y monótonos, se representá en lo dit theatre de Bolonia, lo 4 de Octubre de 1875 cantada per la Borghi-Mamo, Campanini y Nanetti, ab un éxit lo més plasent y brillant que esperansarse podia. Poch després se representá á Venecia dirigida per lo Mtre. Faccio, y per fí, sempre aplaudida ab igual entussiasme, á Turin y Trieste en dos temporadas diferents, á Roma, Ancona, Treviso, Verona, Génova, Lóndres, etc., y si no á Milan, no es (com erradament s' ha dit) perquè l' autor no ho haja permés.

Eix resultat definitiu no deu sorprendre'ns quant en materia d' Art tant sovint se veu que obras ahí rebudas fredament y fins ab reprobació, son avuy tingudas universalment per obras mestres: respongan si no lo *Don Juan* de Mozart, *Oberon* de Weber, *Barbiere di Siviglia*, *Tannhäuser*, lo mateix *Faust* de Gounod, *Norma* y altres y altres.

En 1877, l' editor Casanova de Turin, publicá de Boito un volúm intitolat *Il Libro dei versi* (1), que conté, á més de *Il Re Orso*, dotze líricas, algunas de ellas publicadas ja á Stuttgart en la *Antologia dei poeti italiani* de Paul Heise.

Y á las obras ja esmentadas en lo curs de eixa malgirbada biografia deuen afeigirshi las següents: en vers, los melodramas *Farnese*, *Iram* y *Zoroastro*, y derrerament *Otello* destinat al Mestre Verdi: en prosa, las novelas *L'Alfier nero*, *Il pugno chiuso*, *Iberia*, *Horror*, *Il Trapezio*; y are está enllestint la composició del *Nerone*, gran drama lírich comensat poch despres del *Mefistofele*. Boito, com se veu per la antecedent enumeració, ha donat probas en poch temps de una activitat excepcional.

Tenim donchs en lo mestre que 'ns ocupa un nou exemple de músich y poeta á la vegada: eixa inapreciable circumstancia li dona una gran facultat d' assimilació en sos

(1) Ne té alguns exemplars á Barcelona lo llibreter Teixidó y Parera.

trevalls lírich-dramátichs; si bé, en nostre concepte, es més poeta que músich.

Il Re Orso y en general totas sas composicions poéticas, pertanyen á la escola romántica més avansada, casi diriam més atrevida; pero sens jamay incorrer en la extravagancia ó en lo inverosímil, ni en lo fondo ni en la forma, sempre pulcra y correcte.

Y cenyintnos are á lo que fa al cas, al poema del *Mefistofele*, afirmém ab convicció sencera que es superior als molts que s' han escrit sobre la obra de Goethe. L' arreglo de Barbier y Carrè, per exemple, que ha popularisat la música incomparable de Gounod, no pot negarse que está ben concebut y més ben executat; pero no es ménos cert també que suprimintne del poema de Goethe la segona part, se malmet tota sa intenció filosófica (no tanta, tal volta, com molts pensan). Berlioz, condemnant al protagonista en lo acabament, incorregué també en una semblant incongruencia.

Boito, al contrari, segueix exactament lo poema primitiu; no com un servil copiador, sino sabentne triar y modificar ab gran tino lo que convé als fins musicals. Aixís: en compte del gos d' ayguas que en lo escrit de Goethe se converteix despres en Mefistófeles, Boito adopta la forma d' un frare gris, la qual, sobre ser estéticament més tolerable, s' ajusta mellor á las primitivas llegendarias tradicions del *Faust*.

Per lo demés lo poema, que ja ab molta acceptació s' havia publicat avans de coneixe's la ópera, forma per ell sol una acabada obra d' art, y trossos tè, no pochs, com la *Nit del clássich dissapte*, de un sentiment exquisit y de una plasticitat extraordinaria.

¿Y la música? preguntarán ab curiositat los llegidors. Més tocant á aquest punt, sols coneixem la obra per la lectura de la partició, que per detinguda que sia, no n' hi ha prou per formarne cabal concepte; ni tampoch volém indiscretament previndrer al públich en pro ni en contra de una obra no representada encara.

Com á indicacions generals, dirém que la *fattura* es complicada, sense que siga en detriment de la inspiració; l' estil elevat y sostingut; affluent, abundant y ben desenvolada la melodia.

Parlant del *Mefistofele* naturalment s' escau pensar en lo *Faust* de Gounod; es, no obstant, molt difícil establir degudament la comparació. Parer molt valgut, y penso que prou atinat, es que consideradas abduas obras baix lo concepte pura y exclusivament musical, la de Gounod val més que la de Boito, sobre tot en la idea melódica; pero que Boito en cambi, estigué més acertat en la interpretació del assumpto, ha imprés major grandiositat al estil, ha fet, en una paraula, una obra menys afrancesada, més genuinament germánica que son predecessor; aixis, los caràcters, especialment los de Faust y Mefistófeles están més ben dibuixats y tenen més consistencia en la obra de aquéll que en la de Gounod.

¿Qué 'n pensarà de tot aixó l' impenetrable esfínx que s' anomena públich? *That is the question.*

La ópera de Boito abunda en preciosos y justíssims detalls: citaréu no més com á exemple (perque nos apartem massa de nostre intent) la original transició d' orquestra que prepara lo càmbi de escena de la plassa á la habitació de Faust, y en lo acte quart l' us que fa l' autor de las malament oblidadas modalitats gregas, que molt bé s' escauen á n' aquella situació dramática. Lo quarteto del jardí ha provocat per tot arreu aplaudiments en grán, y aixó que Gounod ha tractat dita escena de una manera magistral. Nosaltres, per acabar, prescindint del mérit major ó menor de la obra, no podem refusarli nostra simpátia, perque nos la inspira sempre tot treball que implica un pas en avant, una tendencia progresiva, justament en un país, que havent un jorn empuñat lo ceptre de la música, se trova avuy en lamentable postració.

Boito es avuy dia en Italia lo més ferm y decidit par-

tidari de Wagner, de qui s' ha fet una especie d' apóstol. Mes com apóstol vol dir casi bé sempre mártir, Boito s' ha vist per eix motiu censurat fins ab acrimonia, ab ensanyament per sos propis compatrics. Creyem, pero, que en aytals acusaciõs hi entra per més la malignitat que la justícia.

Es cert que ha fet y está fent un activa propaganda de las ideas wagnerianas, que ha traduhit lo poema del *Rienzi* pera ser representat á Italia, y que ha donat una excellent traducció del *Tristan é Isolda* del mateix Wagner; cert també que en lo *Mefistofele* si traslluheix la influencia marcadíssima de las teorías del Mestre de Bayreuth, sobre tot en la manera de conduhir la veus, en la importancia concedida al element dramátich y fins en lo tirat d' algunas escenas, que s' aparta visiblement de tot convencionalisme; pero d' aixó á poder afirmar que la ópera siga wagneriana hi va un bon tros.

Boito 's separa de tots los mestres de la escola italiana per anarsen molt cap á Wagner, pero, sense assimilarse á aquells ni á aquest, sapigué imprimir á sa obra lo segell de sa propia personalitat.

Molt s' ha dit que Boito no fá més que seguir las petjadas de Wagner; també 's dirá aquí, Dèu plasent, porque sèmbra que entre nosaltres en sentint quelcom de nou y fora de lo rutinari, tot d' una ha de clamar-se ab fortas veus ; *Wagner!*; pero als que aixís obran val més deixarlos ab sa flamant dalera. Dirém no més (y creyem no anar errats) que 'l mateix Wagner refusaria aquesta filiació en molts indrets de la obra.

Wagner es més exclusivista que Boito: aquest, al contrari, mès ecíctich, y..... diemho sense por, més just. Segurament que no acceptaria per bons molts del judicis absoluts del primer sobre varias materias. Y finalment Boito té en gran manera una virtut de que Wagner (¿per qué no dirho?) no ha donat grans probas: la modestia.

Aixís ho demostra una llarga lletra ab que lo Mestre Boito contestá á una altre nèva, en la qual jo, apel·lant á

nostra antiga y coral amistansa, li demanava alguns datos biográfichs per tramarme lo present article. Ell, á la vegada que m' enviava la llista de totas sas obras y contestava á algunas altres preguntas, m' escribia ab gran delicadesa.

«Prou voldria poder complaurerlo responent á sa atenta pregunta, mes are no tinch temps per exténdre'm en los datos biográfichs que desitja; aixó sense contar que tinch una invencible repugnancia á recorrer lo passat, no ja en ma pensa, sino ab aquell anàlisis que la ploma demana. Ni tampoch hi ha de mi una vera biografia (y no fa per cert cap falta) per la senzilla rahó de que aquells que m' han acompanyat en ma vida, jamay los hi ha passat pel cap (y ab rahó) escriurer res de mi, y dels altres no he estat prou conegut porque n' escrivuessen.»

Nosaltres, no obstant, nos havem enginyat per reunir com hem pogut los datos que 'ns faltavan. ¿Voldrá l' eminent Mestre perdonar nostra indiscreció?

Barcelona, Novembre de 1880.

JOAQUIM MARSILLACH.

LA LLUM

ACCIO DE LA MATEIXA SOBRE LA VIDA

(Acabament.)

VI

DATOS, OBSERVACIONS Y PROBAS FETAS

AB LA LLUM VIOLADA SOBRE LA PLANTA DEL BLAT DE MORO Ó MORESCH

Habent llegit en los periódichs de la capital d' aquest Príncipat y habent reproduhit alguns de provincias la nova referent á la marcada acció del color violat sobre un sarment, quin desarrotllo en un any fou tan considerable qu' arribá á adquirir la llargada de cinch metros; nos mogué, més que la curiositat, lo desitj de donar á conèixer á nostra benvolguda terra, los resultats práctichs obtinguts per la proba que 'ns decidirem á fer. ¹

Com qu' en dita nova no s' expressaba la manera de ferho, ni molt ménos la intensitat de la llum que deixavan passar los vidres de dit color; tinguérem de pendre 'ls que bonament trovárem á Barcelona pera fer dit ensaig. Aixís es, que comensárem sense tenir mes datos que 'ls

¹ Aquestos ensaigs foren portats á terme ab la cooperació de D. Emili Riera y Rubió.

expressats en una nova de periódich, extreta si á má vé, d' una altre que també era extracte de la comunicació passada á la Academia de ciencias de Paris.

Posats en aquest terreny ferem construir una especie de invernaderos en pirámide de bases triangulars y d' una alsada de uns cinch metros: un dels quals tenia 'ls marchs ab vidres de color de viola y l' altre ab vidres naturals; ahont hi colocárem uns testos, en quins sembrárem blat de moro del país ó del punt ahont feyam la proba, prenent totes las precaucions porque en cas de faltar un bri 'ns ne quedés un altre y no perdessim l' ensaig. Agafárem un tercer test y colocárem los grans de blat de moro en las mateixas condicions qu' en los dos anteriors. Tot aixó se feu al ensemps, ab una mateixa mena de terra (argiloarenosa) y ab totes las precaucions possibles pera 'ls resultats ulteriors. Colocárem dessota dels dos invernaderos referits los testos ab la llevor, deixant lo tercer al aire lliure y posant tres termómetros iguals, respectivament clavats en una estaca enfonzada en cada un dels tres testos. Pera evitar la entrada de la llum pe 'ls forats de ventilació deixats á la part superior dels aparatos, hi colocárem uns embuts de llauna, quin broch, en forma d' ángul recte, 'ns permetia la renovació constant del aire, quina corrent establerta de baix á dalt nos permetia renovar-lo sense que la claror perjudiqués en lo mes mínim lo curs de nostres ensaigs ab la evidencia del éxit que desitjabam.

D' aquesta manera teniam un test, en quin debía desarrollarse la planta al aire lliure; un altre, dins de la influencia de la llum natural atravessant los vidres; y l' altre, á la acció de la llum violada que deixaban passar los vidres d' aquest mateix color.

Nos decidirem pe 'l blat de moro, porque era una planta que á més d' esser molt coneguda en lo país y sobre tot, en la comarca ó lloch del ensaig; nos permetia no sols veure la creixensa en alsada, sino també la producció comparativament ab la del país, sembrat en la mateixa época.

Desde 'l primer dia 's prengueren los datos del estat de la temperatura atmosférica en lo lloch del ensaig y respectivament en los tres testos á l' eixida, al mitj dia y á la posta del sol; quinas observacions son las que posém á continuació en los quadros següents: 1

MAIG

Estat de la temperatura desde 'l dia 27 d' aquet mes, presa en lo lloch del ensaig á l' eixida, al mitjdia y á la posta del sol.

Dia.	Al aire lliure.			Vidres naturals.			Color de viola.		
27	26	19	14	24	23	14	24	21	13
28	12	19	14	13	27	16	14	24	16
29	25	20	16	19	26	19	27	24	18
30	26	19	16	21	27	20	28	23	19
31	21	19	15	16	24	17	22	22	18

Temperatura	mínima	} durant los 5 dias	12	13	13
	mitja		19	20	20°50
	máxima		26	27	28

1 Las temperaturas d' aquets estats son corresponents al termómetro centígrau, y las probas, fetas en la provincia de Barcelona terme dei Hospitalet del Llobregat, en la fábrica d' adobs complerts pera las terras anomenada *La Agriculтора Catalana* que 'l firmant posseheix en aquell punt.

JUNY

*Estat de la temperatura durant aquest mes, presa en lo lloch de l'en-
saig á l' eixida, al mitjdia y á la posta del sol.*

Dia.	Al aire lliure.			Vidres naturals.			Color de viola		
1	12	18	14	13	23	15	14	20	16
2	12	18	12	14	22	12	15	20	13
3	14	15	14	14	23	16	13	19	16
4	21	17	13	16	23	16	25	21	15
5	24	15	14	19	24	17	27	19	16
6	22	19	15	17	25	16	25	22	17
7	18	21	15	17	30	17	18	25	16
8	26	18	15	28	25	17	27	21	17
9	25	20	14	23	26	17	24	23	16
10	12	18	14	13	24	17	13	21	16
11	27	20	14	21	25	17	26	24	18
12	27	18	16	22	23	19	32	22	18
13	25	20	16	21	27	18	27	23	17
14	13	20	16	14	25	19	14	23	18
15	23	23	17	18	28	21	17	25	19
16	35	24	17	29	29	20	28	27	20
17	25	27	20	24	30	24	34	33	23
18	17	26	21	17	31	24	18	29	23
19	24	23	20	22	27	22	29	25	21
20	23	22	21	21	27	23	21	25	22
21	23	22	19	27	27	21	37	26	21
22	28	23	19	24	29	20	33	27	21
23	28	26	20	22	29	21	29	28	22
24	33	22	18	26	28	21	34	26	19
25	38	23	20	26	29	22	37	28	22
26	17	22	16	18	27	18	18	25	18
27	21	23	18	21	29	21	27	27	20
28	30	23	19	24	27	23	32	26	21
29	39	22	20	25	26	23	37	25	21
30	27	22	16	25	28	17	30	26	18

Temperatura	mínima	durant lo mes	12	12	13
	mitja		25°50	21°50	25
	máxima		39	31	37

JULIOL

*Estat de la temperatura durant aquest mes, presa en lo lloch de l'en-
saig á la eixida, al mitjdia y á la pos.a del sol.*

Dia.	Al aire lliure.			Vidres naturals.			Color de viola.		
1	30	24	19	25	32	21	33	29	21
2	27	24	19	25	32	22	32	28	21
3	28	23	18	25	30	20	32	28	21
4	19	25	19	19	33	20	20	29	21
5	22	23	20	25	30	22	32	28	22
6	22	23	20	25	30	22	32	28	21
7	20	21	19	24	28	21	29	25	20
8	15	20	17	15	26	19	16	23	20
9	16	23	18	18	29	20	18	26	19
10	21	22	17	24	29	19	28	26	18
11	15	24	19	15	30	21	17	27	21
12	19	25	20	21	31	21	24	28	22
13	20	22	19	24	29	22	26	26	21
14	19	22	21	20	34	19	22	26	19
15	16	20	18	18	25	19	17	23	21
16	17	32	20	16	24	20	18	29	21
17	16	33	19	18	34	22	21	28	23
18	22	23	19	21	29	22	19	27	21
19	20	23	19	25	29	21	32	27	21
20	22	25	20	29	31	23	34	29	22
21	20	24	21	29	30	24	31	28	23
22	19	24	20	24	29	22	29	28	22
23	20	25	21	29	31	24	34	28	23
24	20	26	20	26	33	24	32	31	23
25	21	23	19	25	28	23	32	27	22
26	21	25	21	25	29	23	26	28	22
27	20	25	21	24	29	23	26	30	24
28	21	26	22	25	30	23	27	31	24
29	18	24	20	19	30	22	20	28	22
30	20	24	20	21	29	22	22	28	23
31	16	18	17	17	20	19	18	20	20

Temperatura	mínima	durant lo mes	15	15	16
	mitja		22°50	24°50	25
	máxima		30	34	34

AGOST

*Estat de la temperatura durant aquest mes, presa en lo lloch de l'en-
saig á l'eixida, al mitjdia y á la posta del sol.*

Dia.	Al aire lliure.			Vidres naturals.			Color de viola.		
1	15	18	15	17	20	19	19	20	18
2	17	21	18	18	25	20	20	25	21
3	15	16	14	16	21	17	18	19	18
4	15	19	16	19	24	19	24	22	20
5	18	22	19	25	28	23	27	26	21
6	17	24	19	22	27	22	27	25	22
7	18	25	18	18	29	19	19	27	19
8	16	21	19	17	26	19	20	25	19
9	16	22	18	19	23	20	22	25	20
10	15	23	18	17	27	20	19	27	21
11	20	23	19	32	27	21	34	26	22
12	18	24	19	24	28	21	28	28	22
13	17	23	19	24	28	21	28	28	21
14	18	24	20	24	29	22	28	28	22
15	17	24	20	23	29	22	27	28	22
16	18	24	21	22	29	23	25	28	23
17	20	23	19	23	27	21	25	27	21
18	20	25	20	24	28	21	26	28	21
19	19	23	19	22	30	22	26	28	22
20	19	23	19	20	27	21	24	27	22
21	18	24	21	20	29	23	24	28	23
22	19	17	17	19	18	18	20	19	18
23	15	20	17	17	28	20	18	24	20
24	18	22	17	21	28	21	24	26	20
25	17	23	18	20	29	20	23	26	20
26	18	24	20	21	29	22	25	28	22
27	18	19	15	19	22	16	21	22	17
28	17	19	15	18	26	17	20	24	17
29	15	20	17	15	24	19	16	22	19
30	17	23	17	21	30	19	23	26	19
31	17	20	17	19	24	19	20	23	19

Temperatura	mínima	durant lo mes	14	15	16
	mitja		19°50	22°50	25
	máxima		25	30	34

SEPTEMBRE

*Estat de la temperatura fins lo dia 21 d'aquet mes, presa en lo lloch
de l' ensaig á l' eixida, al mitjdia y á la posta del sol.*

Dia.	Al aire lliure.			Vidres naturals.			Color de viola.		
1	18	21	18	21	24	20	21	24	20
2	16	24	18	18	28	20	20	27	20
3	17	23	20	18	26	21	19	25	21
4	18	22	20	19	27	21	20	25	21
5	18	23	20	19	27	21	20	26	21
6	19	22	19	20	25	21	20	24	21
7	14	15	16	15	16	17	16	16	17
8	16	19	17	17	21	18	18	21	17
9	15	20	18	15	28	20	16	23	20
10	14	23	18	18	32	20	20	27	20
11	15	22	19	16	29	20	16	25	20
12	14	22	18	17	29	20	19	26	20
13	14	22	18	15	30	20	16	26	20
14	14	25	18	16	32	20	17	29	20
15	15	26	18	17	32	20	18	30	21
16	15	24	18	18	31	20	18	28	20
17	16	25	19	17	32	21	17	29	21
18	16	24	19	16	32	26	17	27	26
19	15	18	15	15	28	16	16	23	16
20	13	18	15	14	24	17	15	21	17
21	11			19			15		

Temperatura	mínima	durant los 21 dias	11	14	15
	mitja.		18°50	23	22°50
	máxima		26	32	30 4

La sola enumeració d'aquets datos, valgué als autors una medalla artística de la Comissió de firas y festas de Barcelona en l' any 1872 y una menció honorífica del Jurat de la Exposició de productos de la terra que l' Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro celebrá en los Camps Elísseos aquell mateix any, per la exhibició de las plan-tas y aparatos qu' han donat lloch á aquestas lleugeras apñtacions.

Ab aquets datos nos resultá lo següent: á 27 de maig se colocáren los grans de blat de moro en los testos; en 3 de juny comensáren á treure 'l cap, los col·locats baix la influencia del color de viola; á 5 del mateix mes, los del invernadero de vidres naturals y á 8 del mateix, los col·locats en lo test al aire lliure.

Desde 'ls primers moments fou molt rápida la creixensa dels brins en lo color de viola; no ho fou tant en los naturals y ho fou ménos al aire lliure. Aixó 'ns feu concebir esperansas, al principi molt fundadas, del bon resultat d' un éxit favorable.

A mida que passaren alguns dias, en número de 25, s' estacioná 'l creixement en lo color de viola; seguí en augment gradual en lo color natural y relativament també, sino qu' en menor escala, al aire lliure. Aixó 'ns feu dubtar de moment, però com que la planta sotmesa á la acció del color de viola era completament verda; lo que 'ns indicaba que la escassetat de llum que atravessaba pe 'ls vidres no podia haber influhit d' una manera contraria á la clorofila: no vacilárem en seguir avant ab lo nostre propósit. Passáren dias y més dias; vingué la época de la efflorescencia que 's verificá respectivament en dos dels testos, pero no en lo del color de viola y quan anabam á desesperar del resultat qu' hauriam desitjat, nos sorprengué la fructificació en aquest últim, als 22 de septembre del mateix any; época en que las altres plantas habian ja granat y estaban secas. Vuyt dias després, ho estava també aquella, ab la particularitat d' haber donat una panotxa del grandor d' una espiga de blat, y á nostre modo de veure y entendre produhida en lo mateix ull de la planta, sens qu' avants haguessim notat la efflorescencia: mentres que la planta col·locada al aire lliure habia donat una panotxa á son desenvollop; y la col·locada en l' invernadero ab vidres naturals, n' habia donat dugas de regulars, ja que la opresió dels testos privaba la verdadera ufana.

La alsada de las tres plantas, fou respectivament; per la

del aire lliure, cosa d' un metro; per la dels vidres naturals un metro y mitj y per la dels violats mitj metro; essent la gruixaria d' aquesta última com la de la canya ó brí del blat: mentres que la de las altres dos era relativament proporcionada á son desenvollop.

De tot aixó resulta que la acció del color violat exerceix una gran influencia sobre la germinació de la llevor y desenvollop immediat de la planta: que per la continuació de las probas s' ha de venir en coneixement de la verdadera intensitat de la llum violada que necessitan las plantas pera son ulterior desenvollop: que 'ls graus de calor que reb una planta posada baix la influencia directa de la llum violada, generalment son mes considerables que las col·locadas al aire lliure é invernaderos de vidres naturals.

Tot lo qual nos permet aconsellar als hortelans y jardineros y á tots los que tingan de fer ús d' invernaderos, ó d' aparatos pera la producció de plantas primerencas, ó d' immediat desenvollop, 's procurin en compte de vidres naturals los de color de viola.

FRANCISCO X. TOBELLA.

UN ALTRE CUENTO D' EN BARTRINA.

UAN la mort d' en Quimet Bartrina, en aquesta mateixa Revista, deya jo que si tots los qui haviam sigut amichs seus recordessem una per una las infinitas historietas, cuentos y surtidas enginyosas de que ell salpicava sas inimitables conversas, arrivaria á fersen una colecció deliciosíssima. Mentres jo pensava que 's podia fer, altres, considerantho un deber, davan l'exemple. Y en efecte ¿qué menos poden fer los amichs vius per l' amich mort que disputar pam á pam á la acció debilitadora del temps la justa fama que al morir conquistaren pera son nom?

Fem, donchs, com en Calvet y n' Oller. Lo primer posá en vers pera la *Corona fúnebre* que á la memoria del seu malaguanyat soci dedicá 'l *Centro de lectura* de Reus, l' idili semi-festiu, semi-sentimental ab que en Bartrina explicava la invenció del telegraf, mentres n' Oller escavava ab piadosa reverencia lo fons de sa memoria, pera fer reviure, ab tota la gracia original, aquells lluminosos ulls de la filla del savi que revolucionavan, emulant á la llum del sol, las aspas del radiómetro.

La historieta ó anécdota que jo vaig á retreure es menos poética, menos enginyosa, pero recorda una de las aptituds del talent de'n Bartrina, qui la tenia especial pera donar forma dramática, per medi d' una acció á proposit, als fenòmens psicológichs de la naturalesa humana. Jo no

sabré, n' estich segur, vestirla com la vestia en Bartrina, y es llástima, perquè en narracions d' aquesta naturalesa la forma contribuïx per tres quartas parts al efecte: pero sempre 'n quedarà la substancia y si 'l lector no l' hi trova sencera, sabrà al menos imaginársela.

Parlant, y anem al cas, del poder de la distracció, y de com las intelligencias mes claras, ó per preocupadas ó per distretas, arriuan molts cops á caducar fins á cometre torpesas que sembla que no s' esplican, contava lo que 'ls hi havia succehit á dos amichs seus. Es d' advertir que en Bartrina personalisava 'l fet y que una de las vegadas que li havia sentit contar, havia sigut posant als protagonistas noms que corresponian, si mal no recordo, als de dos artistes molt coneguts á Barcelona per la vivacitat y promptitut del ingeni. Podria ser molt bé que la anécdota fos certa, y dich podria ser, perque no tindria res d' inverosímil; pero m' inclino á creure que la atribució que ell ne feya era no mes, com qui diu, *arguendi gratiâ*, á fi de que contrastant la llestesa habitual dels actors ab la torpesa d' aquell dia, ressurts mes la eficacia de la distracció ó de la preocupació, que era precisament lo que's tractava de demostrar.

Los dos amichs, donchs, se trovaren en certa ocasió, á altas horas de la nit, anantsen á retiro cadascú cap á casa seva, quan un d'ells s' adoná tot d' un plegat de que, ó no se n' havia emportat la clau de la escaleta ó bé que la havia perduda.

Afortunadament, l' altre duya la de la seva, y dava la coincidencia de que 'ls dos panys eran iguals. Aixis, en haventsen servit l' un, la dava al altra y tot se componia.

Aixis ho feren: arrivaren á casa d' un dels dos, aquest se despedí, obrí ab la idea de tirar la clau al altre per sota la porta, y tancá. Pero aqui dels apuros; la clau no passava, ni pel mitj ni per las voras; era massa grossa per la escletxa.

No quedava sino que 'l de dins se 'n pujés á dalt y la tirés pel balcó. Pero aixó tenia un inconveniënt, y l' in-

convenient consistia en que la dona d' ell era molt mal genit y capassa de ferli una escena si s' enterava, com for-sosament s' enteraria havent d' obrir lo balcó, de que 'l seu marit retirava á aquellas horas.

No obstant, lo cas era tant urgent, la solució, pera ells tant única, que no hi hagué mes recurs pera 'l pobre marit que tancar-se d' ulis y aburrir l' aygua, surtís lo que surtís.

Entrá de puntetas, de puntetas se n' aná al balcó, pero ca! lo grinyol indiscret de la balda 'l delatá á sa dona qui 's despertá donant lo crit d' alerta. Lo marit, descobert, cantá de pla y li digué 'l que succehia. Mes joh sorpresa! la tempestat temuda va convertir-se en un esclafit de riure y en un ¡y que sou ases!.....

Si jo hagués tingut en contar aquest fet tant insignificant com ben observat, la trassa que hi tenia en Bartrina, y, diguemho tot, si pera fer escamoteigs servis tant l' escriure com lo contar de paraula, al arribar á aquest punt lo lector se trovaria apurat com nos trovavam los qui per primer cop li sentiam. ¿Perqué la dona reya y 'ls tractava d' ases?

Y aquesta sorpresa del oyent venia á demostrar la verossimilitut del fet, perque gracias á la habilitat en contarho, l' oyent se trobava tant amohinat, buscant una solució, com los dos amichs, se convencia ab ells de que no n' hi havia d' altra que la escullida, y al ser á dalt y despertar-se la dona, se quedava tan parat, com lo marit, de veure que tot acabava d' una manera tan curiosa.

Jo recordo que cap dels que li sentian per primer cop, hi queya.

¿Perqué reya la dona?

Molt senzillament; perque li acudí tot seguit lo que, ab tant de pensar, no se 'ls hi havia ocorregut á ells: que lo mes curt era que 'l que s' havia quedat al carrer hagués obert la porta al altre, y en comptes de tancar aquest per la part de dins, hagués ell tancat per la de fora y s' hagués ficat la clau molt tranquilament á la butxaca.

J. SARDÁ

UN EPISSODI AUTÉNTICH

DE L' ÚLTIMA MALALTIA

D' EN PAU CLARIS.

la primera notícia de la publicació que va á fer LA RENAIXENSA en la sua *Biblioteca* d' una nova obra de nostre ilustrat amich En Josep Coroleu sobre lo gran patrici Claris, qual figura sobressurt en la historia catalana á la primera meytat del segle xvii, nos ha paregut molt pertinent anticipar als lectors d' aquesta revista, un document inédit relatiu á l' aprobació de las actas de las deliberacions del General de Catalunya que tenia sens firmar lo predit diputat ecclesiástich per rahó de sas múltiples ocupacions y de la gran malaltia que 'l portá á la tomba. Ocorria aquest desconegut epissodi de sos derrers dias, lo 23 de febrer de 1641, següent al en que rebé los sants sacraments y quatre avans del 27, en que, entre 10 y 11 horas de la nit, finá lo millor dels ciutadans y lo mes illustre dels pares de la patria.

Lo document es un acta autorisada per lo Notari que fou de Barcelona Francesch Fitor, y diu aixis:

«Die sabbati vigesima tertia mensis februarii anno a nativitate domini mdcxxxxi, Barcinone.

Constituit personalment Antoni Joan Fita notari pu-

blich de Barcelona y scriva maior del General de Catalunya ensem ab mi el notari y testimonis avall scrits en las Casas del Magnífich Micer Francesch Claris, doctor en drets ciutada de Barcelona situadas en la present Ciutat en lo cap superior del carrer dit del forn de la Palma (1) y en una cambra de ditas casas ahont geya malalt en lo llit de grave malaltia lo molt Illustre Señor Doctor Pau Claris Canonge de la Santa Iglesia de Urgell lo trienni corrent deputat ecclesiástich del General del present Principat de Catalunya y Comptats de Rossello y Cerdagna, lo qual encara que impedit de dita malaltia estava empero ab son bo y pla seny, sana é integra memoria y aixi constituït en la presencia de dit Senyor Deputat lo dit Antoni Joan Fita ensem ab mi Francesch Fitor notari públich de Barcelona en presencia dels testimonis avall scrits, parlant dit Fita ab dit Senyor Deputat li digué ab veu alta é intelligible aquestas ó semblants paraulas: «Senyor Deputat, Vostre Mercé ja sab la obligació que corre al scriva maior del General de procurar ab tot efecte que los Senyors Deputats y Oidors fermen lo llibre de las deliberacions que sas Senyorias fan y manan continuar en dit llibre per lo scriva maior de dit General y que yo he sollicitat moltíssimas vegadas á Vostra Mercé fos servit firmar las deliberacions per Vostra Mercé y altres Senyors consistorials fetas y que per las continuas grandissimas y gravissimas ocupacions de Vostra Mercé en los negocis occorrents no li es stat possible ocuparse á firmar ditas deliberacions diferint lo firmarlas en ocasió que los negocis li donassen lloch y que ara es estat nostre Senyor servit donarli aquesta malaltia lo qual lo impedeix poder fermar de sa ma ditas deliberacions, Per ço per la obligació de mon offici supplico á Vostra Mercé sie de son servey dir en presencia de aquestos Senyors que te y vol haver per fermadas totas aquellas deliberacions en las quals Vostra Mercé ha entrevingut y donat son consentiment conforme en

(1) Avuy Regomir.

aquellas se diu y está continuat per mi com á scriva maior del dit General, com si cascuna de ditas deliberacions fos sotascrita y firmada per Vostra Mercé y de ma sua propia y que está y persevera en ellas.» Y havent ben entés y comprés dit Senyor Deputat tot lo que per dit Fita li fou esplicat, inclinant lo cap digué «Sí,» que tenia per firmadas totas las ditas deliberacions. De totas las quals cosas dit Fita requeri á mi dit Francesch Fitor notari avall scrit ne continuás y lliurás acte que fonch fet y passá en Barcelona en lo lloch die mes y any sobre dits, presents per testimonis los Reverents Pares Fra Alexandre de Illa, Fra Francisco de Barcelona del orde dels pares Caputxins de Sanct Francesch, Vicens Navarro y Ramon Perés de la Companyia de Jesús residints en lo Collegi de nostra Senyora de Bethleem de la present Ciutat.»

Tot quant se ha dit del Cononge En Pau Claris, desde son primer panegirista Fra Gaspar Sala, al pronunciar devant mateix del cadavre, la sua *Oració fúnebre*, dins lo temple de San Joan d' esta Ciutat, y especialment, al publicarla baix lo titol de *Lagrimas catalanas, al entierro y obsequios del Illustre Deputado Ecclesiástico de Cataluña Pablo Claris*, (1) ilustrantla ab la *Relacion descriptiva del difunto* acompanyada del retrato mes autèntich qu' s coneix, pera dedicarho tot al cardenal de Richelieu, fins als biógrafos é historiadors moderns y á lo nou y bo que está preparant nostre esmentat colega En Coroleu, embellintlo ab son estil fácil y elegant, nos escusan sobradament de fer ara cap comentari.

ANDREU BALAGUER Y MERINO.

(1) Porta aquest peu d' estampa: «Por orden de los muy Illustres Señores Diputados, y Ohidores del Principado de Cataluña, Impreso por Gabriel Nogués, en la calle de Santo Domingo, Año 1641. Con Privilegio.»

LO TREBALL

Tot ho diu.

L' incansable formiga
que va y ve pe 'l camí
emportantse un gra d' ordi
ó la punta d' un brí,
y camina y se afanya
tot omplint lo cau seu,
per tenir subsistència
mentres duri la neu;

la volada d' abellas
que se 'n van pe 'l jardí,
de las flors á xuclarne
aquell néctar diví,
y en los buchs s' empresonan
y 's cobreixen d' un vel
pera fer ab misteri
la dolcíssima mel;

l' aucellet que may para
desde 'l puig á la vall,
y d' aquí 'n trau un' erba
y un plansó mes avall,

y s' arrenca fins plòmas
pera fer lo seu níu,
hont los fills quan hi naixin
pugan tñdrehi caliu;

lo petit, petit arbre
que s' arrela en son lloch
y ab la forsa de vida
va creixent poch á poch,
y ja trau la brancada
y 's cobreix de fullam
y ja dona fresc' ombra
y ja regna en lo camp;

la subtil gota d' aygua
convertida en vapor
que s' axeca de l' ona
y del núvol es plor
y devalla ab la pluja
y en la terra filtrant
dona vida á una planta
que s' anava assecant;

l' ayre pur de la serra
que neteja l' espay
y crea onas de vida
y no para jamay;
la suau marinada
que en los días d' istfu
trempa 'ls raigs ardorosos
en que tot hi revfu;

lo vell sol que axecantse
cada nou dematí
recomensa sa tasca
com un pare diví
y á las plantas y als homes
dona vida y calor
y 'l mon banya ab sa pura
alenada d' amor;

los estels que espurnejan
en l' expay infinit
pera fer menos trista
la foscó de la nit,
ja la mística lluna,

ja l' estrella polar
per guiar als que 's perden
per lo bosch y pe 'l mar;

font y riu y llacuna,
la montanya y la vall,
tot lo cel y la terra,
lo conjunt y 'l detall,
tot nos diu ab l' exemple
y ab santíssima veu:
«Lo treball es la vida;
treballéu, treballéu.»

*
* *

Y si l' home viu digne
entre mitj del progrés
en aqueixa gran marxa
que no parará mes;
si pot fer cada dia
mes hermosos invents
y domina als que semblan
indomptats elements;

si en las arts s' extasía
y s' escolta encisat
tanta nota sonora
qu' ell mateix ha creat;
si contempla entussiasta
tant color esplendent
tanta estatua perfeta,
tant d' altíu monument;

si 'l regnat de la forsa
va allunyant, allunyant
y al amor y justicia
fa un imperi mes sant;
si ab lo tren y 'l telégrafo
unint va las nacions;
si en lo lloch dels mes nobles
va posanthi als mes bons;

si sentim l' alenada
d' un inmens pervenir
hont ditzós s' ha de viure
y entre calma morir:
al treball, virtut santa,
al treball ho devém.
Lo treball es la vida;
treballém, treballém.

JOSEPH MARTÍ Y FOLGUERA.

L' ESTRENO.

¡Llum!

A mon amich En Joan Pons y Massaveu.

I.

S' anuncia una funció
Sen lo teatre de la Terra
que l' cartell titula: «Guerra
entre la Fé y la Rahó.»

No 's diu los actes que té
ni l' nom del autor tampoch;
ab tot, vuyt no hi ha un sol lloch:
l' estreno, donchs, es un plé.

S' alsa l' teló.—Selva obscura.—
Ix la Fé d' ulls envenada
devant d' una gran gentada
que ferse camí procura.

Com que tots tapats d' ulls van
rés los fa 'l dia ó la nit:
de sobte s' ou un bell crit
y 'ls surt la Rahó al devant.

«Poble amant de la claror,»
los diu: «si á ne mi m' vols creure»
«deix la vena y podrás veure»
«quin camí es per tú l' millor.»

—«No!— crida la Fé, ja en vá;
tothom á la Rahó s' entrega...
Mes ¡ay! que la llum encega
á qui avesat no hi está.

S' antorxa lo poble irat
li pren, mentre á la Fé invoca;

després qu' á la Rahó loca
presa té, crida insensat.

—«¡Mori la Rahó!»—«Molt bé!»
la Fé respon, «vostra sort»
«faré duentvos á port.»

«Seguime.»—«¡Visca la Fé!»—

Y s' deixan tots tapar d' ulls,
y cau rápit lo teló,
produhint en lo saló
semblant final, forts murmulls.

II.

Torna l' teló ab pausa á alsarse.
No s' ou pe 'l saló una mosca.

La mateixa escena fosca:
res ha tingut de canviar-se.

Vestida de Tolerancia,
la Fé dú la antorxa encesa
de la Rahó, que duhen presa
los soldats de la ignorancia.

—«Aixis, diu la Fé, anem bé:»
«tot per ara ho veyau fosch,»
«pero jo us' treuré del bosch»
«y l' dia vos mostraré!»...

Mes dihent aixó no repara
que 'ls que prop de la Rahó están
poch á poch van aixecant
lo venatje de sa cara,
y qu' un atrevit per tots,
la sogà á la Rahó deslliga
dihentli baix:—«Vésten, amiga,»
«lliure ets, escapar ja pots.»

—«¡Ab mi, donchs!»—mes ab resel
li responen:—«Llum nos falta.»—
—«¿Llum? Cerqueula ara mes alta»—
y ab lo dit senyala l' cel.

Lo cap alsant, que clarejan
algunas fullas se veu,
y un diu alegre—«¡Mireu!»
«Lo jorn! Vull que tots lo vejan!»—

—«¡Morin!»—turba amenassant
abrassada á la Fé crida;
d' altre part—«¡Lluny la mentida!»—

cridan á la Rahó abressant.

Y entre l' soroll y cridoria
de visca y mori la Rahó
baixa rápit lo teló.

¿Qui se 'n durá la victoria?

Si 'l primer final rumors
sols produhi, aquesta vegada
la mes imponent xiulada
fan senti' 'ls espectadors.

III.

Ab tot, ningú vol sortir
sens veure acabá una pessa
que si á tothom interessa
á ningú sab divertir.

En lo saló de descans
la crítica ara s' assenta
y ab molt de caló 's comenta
aqueix final y 'l d' abans.

Tots, no mes per lo qu' han vist,
ja del que vindrá enrahonan,
y á la pessa ó drama donan
un final alegre ó trist.

Cadascú diu lo que 'n pensa
desfentse la gargamella...
pero anuncia l' esquella
que l' acte tersè 's comensa.

Y quan lo teló s' ha alsat
diu un criat de l' empresa:
—La funció queda suspesa
d' ordre de la Autoritat.—

Tothom de l' ordre diu mal,
que l' obliga á aná al llit d' hora;
y un diu rihent al sé al de fora:
—¿Y si aqueix fos lo final?—

SEBASTIÀ FARNÉS.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

NOVEMBRE

OM era de suposar, lo crítich artístich de nostre apreciable colega *El Diluvio* ha intentat contestar á las nostras afirmacions que li feyam en lo número passat.

Sembla que l' ha preocupat bastant al nostre contrinquant, y fins n' ha fet argument de refutació lo saber si eram nosaltres Secretaris d' una Societat arqueològica, cosa que si fos certa tindriam á gran honor; y á nosaltres, hem de confessarli ab tota franquesa, no 'ns ha preocupat gens ni mica, ni hem volgut averiguar, per á contestarli, si era ell qui en tant baix lloch posaba, desde las planas del *Diluvio*, á tots nostres artistes ó regatejaba dots gramaticals al primer dels novelistas espanyols. Si l' redactor artístich de *El Diluvio* llegeix novament lo nostre article veurá com no dabam rahons arqueològicas per a demostrar que D. Mariano Fortuny no tenia en mal concepte son quadro de la batalla de Tetuan, puig com que no 'ns constaba si nostre polemista tenia coneixements d' arqueologia, malament podiam aventurarnos á darli rahons fonamentadas en una materia que ó no li fos acceptable ó no las entengués.

No som nosaltres d' aquells que 'ls agrada ferir per la espatlla, ó aixecarse ells, deprimint als altres; no, y podrà convèncersen, si te paciència en llegir las nostras argumentacions.

Diu lo *Diluvio*. «Se equivoca LA RENAISSANCE cuando dice que no es cierto que Fortuny tuviera en mal concepto su cuadro. Consta todo lo contrario de lo que dice á los Sres. J. L. Pellicer, Moragas y Roure.» Donchs nosaltres agafant no mes un dels testimonis que cita en favor seu, fentli foch ab sas mateixas armas é invocant l' aus-

sili del íntim amic y company inseparable d' en Fortuny, lo dis-tingint pintor Moragas, li direm que estem autorisats per á declarar, en nom seu, tot lo contrari de las ofensivas acusacions fetas á en Mariano Fortuny y á sa obra. Y per si volia mes datos y comprobants, li ensenyarem en la Redacció de la nostra Revista, 'ls autógrafos de personas tant amigas d' en Fortuny com son los senyors Roig, Sunyol, Talarñ, Amad etc., 'ls quals negan lo asseverat per lo redactor de *El Diluvio*.

Y diu á ratlla seguida lo nostre contrincant «Intimado por la Diputación provincial de Barcelona á presentar el cuadro ó á devolver la cantidad recibida, contestó que el cuadro que habia empezado no lo podia terminar, porque le habia salido mal, pero que «deseoso de corresponder, ofrecia volver á África y tomar nuevos apuntes, en el mismo sitio de la batalla, para hacer una obra nueva, si la Diputacion le daba de 3 á 4,000 duros más.» Tot açó no es cert porque no li consta tal cosa á la Diputació, y com á refutació legal, llegeixi la carta autógrafo de Fortuny dirigida á la Corporacion provincial en 2 de Maig de 1870, que diu aixís: «Hoy que «gracias á Dios no me apura la cuestion de intereses, me consideraré «dichoso y bien remunerado el dia en que correspondiendo á los «favores que innecesariamente se me recuerdan pueda ofrecer á esta «Excma. Corporacion el cuadro que me encomendara. Pero esci- «tándoseme á terminarlo con prontitud, debo manifestar lealmente «no me es posible calcular el tiempo en que ha de acabarse, ni me «conviene de ningun modo fijar un plazo; porque atenciones precisas, el cuidado de mi salud y las exigencias del Arte podrian retardarlo contra mi deseo. En esta situacion y para no dar lugar á «maliciosas interpretaciones estaré siempre dispuesto á devolver las «cantidades que para el desempeño de mi mision recibiera dejando «á otro artista mas digno el provecho y honra de la empresa. Dios guarde etc.»

Ja veu, donchs, com no era la Diputació qui l' intimaba á retornar las cantitats rebudas, sino l' mateix Fortuny qui s' hi ofería; y ja veu també com ni diu que l' quadro li hagués sortit malament, ni s' ofería á tornar á África, exigint de la Diputació 3 ó 4,000 duros mes.

Y passant ja á contestar un' altre apreciació nostra diu *El Diluvio* «Dice LA RENAIXENSA que el cuadro de Fortuny no fué expuesto. Se «equivoca. Fué expuesto en París en el local de las subastas, donde «nosotros lo vimos con nuestros propios ojos.» Donchs nosaltres tornem novament á negarli y procurarem demostrarli, ben clá lo que va veurer en lo lloch de las subastas.

Per aclarir verídicament aquest punt es precis acudir novament á la historia documentada d' en Fortuny ó sia posar á contribució lo expedient format en la nostra Exma. Diputació ab motiu de las

pensions disfrutadas per aquest artista, y adquisició de sa obra, després de mort.

En dit expedient se trova una carta autògrafa del Sr. Baró Davillier de fetxa 9 Abril de 1875 dirigida al President de la Diputació en la que l' últim apartat diu textualment: «Si le parece bien á V. «apenas tendré el aviso y órdenes de la Excma. Diputacion, saldrá »el cuadro, que está bien embalado ya y envuelto en su caja.» Per altra part en lo volum segon, pàgines 64, 65, 66, 67 y 68 de *L' Art, Revue hebdomadaire illustrée*, hi consta lo catàlech de la subasta de las obras y objectes d' en Fortuny, celebrada en l' *Hotel Drouot* durant los dias 26, 27, 28, 29 y 30 d' Abril. ¿Com vol donchs que una obra que no consta en lo catàlech y que ja estava «bien embalada y envuelta en su caja» lo dia 9 d' Abril, esperant d' un moment á l' altre ordre d' envio, pogués estar exposada en lo lloch de las subastas? ¿Vol saber lo que va veurer «con sus propios ojos» lo redactor artístich de *El Diluvio*? Donchs nosaltres encar que s' tracti d' una cosa ja retrospectiva y no tinguem l' honor d' esser secretaris d' una Societat arqueològica anem á ferli veurer.

Vagi al arxiu del negociat de foment de la nostra Corporació provincial y un cop obtinguda llicencia per á fullejar lo ben coleccionat y conservat espedient Fortuny, llegirá una carta autògrafa del senyor Baró Davillier, de fetxa 7 de Maig de 1875, dirigida al president de la Diputació en la qual lo Sr. Davillier diu lo següent: «Muy señor »mio y de mi mayor consideracion; recibí su afectísima de 28 de »Abril y ayer remití á la compañía del Ferro carril de Orleans, por »cuenta de la Compañía del Fénix el cuadro de la batalla de Tetuan. »Ya enrollado en un cilindro de madera y perfectamente embalado »en una caja muy fuerte, tal como vino de Roma. La semana pasada tuvo lugar en Paris la venta pública de los estudios de Fortuny »y de sus curiosidades que subieron á más de 800,000 francos. Los »estudios subieron á 665,000 francos.

«Creo será interesante para Vd. saber que el boceto de la batalla »de Tetuan, de 58 centímetros de alto, por 2'35 metros de largo subió cerca á 10,000 francos apesar de ser muy ligero y casi *grisaille*. »Lo compró Mr. Bramme, negociante en cuadros, quien ya puede »ganar bastante; y me alegro de este precio porque el gran cuadro de »la Excelentísima Diputacion, vale treinta veces más. La posteridad, »sin la menor duda dará su aprobacion á la adquisicion de tan inteligente y distinguido Cuerpo que asegura á la gran ciudad de »Barcelona la obra más importante del célebre pintor catalan.»

¿Ho enten are lo que va veure *por sus propios ojos* lo redactor artístich de *El Diluvio*? Are comprenem que no es estrany que 'ns confongués á nosaltres ab lo Secretari d' una Societat arqueològica qui confon un boceto lleuger y casi *grisaille* de 2'35 metros de llarch, ab un quadro que te mes de 50 pams de llargada. ¿Vol encare una

altre rahó, jens despreciable? Donchs pregunte á D. Alexandre Plannella si fou ell l' encarregat, per conte y órdre de la Diputació provincial, de rentar y barnissar lo quadro de la batalla de Tetuan, extraordinariament rebegut y empolsat á causa de las humitats del clima de Roma. ¿No compren lo *Diluvio* en sa llarga práctica de judicar obras d' art que si la «Batalla de Tétuan» hi hagués hagut intenció de véndrerla á pública subasta ó simplement s' hagués tingut lo gust d'exposarla, bona manya s' haurian dat lo infatigable Sr. Davillier y tots los demés amichs d' en Fortuny, qu' eran á Paris, en rentar la cara y barnissar lo quadro, presentantlo tal y com han d' apreciarse obras d' aquesta naturalesa?

Créguins donchs per una sola volta lo redactor artístich de *El Diluvio*; vagi á veurer lo quadro de la Diputació, puig fora molt fácil que, si persistís en negar las nostras comprobadas rahons, creguessem qu' encare no l' ha vist.

Y continua lo *Diluvio*, com si tractés d' anorrearnos ab un argument d' aquells *ad hominem* ó tingué la seguretat d' esclafarnos de la manera mes completa: «Sobre si el cuadro es bueno ó malo un »amigo nos dice que basta contestar á *La Renaixensa* de hoy, que »relea unos artículos de *La Renaixensa* de años atrás, donde con »motivo de la muerte de Fortuny se examinaron las obras de este; »y *La Renaixensa* dijo que la batalla de Tetuan fué un error de »Fortuny. » Açó no es exacte y nosaltres hem d' aconsellar al redactor artista de *El Diluvio* que no s' fihí d' amichs com lo qui li ha dat la noticia y si ell vol llegir *por sus propios ojos* l' article necrológich d' en Fortuny degut á la autorisada ploma de D. Apeles Mestres, insertat en lo n.º de LA RENAIXENSA, corresponent al 6 de Febrer del any 1875, podrá llegirhi lo següent, quant parla del quadro en qüestió: «Llavoras corregué la veu de que havia borrat tot lo que hi havia fet durant aquells anys lo qual no sigué mes qu' una impostura. »No tant sols no malmeté en res lo trevall que hi tenia esmersat sino »que proposá á la Diputació que l' dia qu' ell dongués per llest lo »quadro li cediria pe 'l preu estipulat en 1861 avans de vendrerl' á »ningú mes, sabent be l' valor que tenian ja en aquesta época sas »obras. Despres de mort ell creyem que sa familia ha recordadas »aquestas paraulas y fins creyem que si per part de nostras autoritats s' hagués mostrat ánsia en recullirlo, aquest quadro mitj fet »haguera sigut l' orgull de Barcelona, aixís com la carencia d' ell »nos serveix d' ignominia. »

Ja veu, donchs, com LA RENAIXENSA d' avuy es consecuent ab LA RENAIXENSA d' ahir; ben al contrari, per cert, de lo que fa *El Diluvio* d' avuy y lo que feya son antecessor *La Imprenta* del dia 22 de Maig de 1875 quan deya en sa part primera de crónica local: «Ayer »se encuadró el lienzo de la que se ha llamado batalla de Vad-Rás, »pintado por Fortuny, que acaba de adquirir nuestra Diputacion

»provincial, é inmediatamente se expuso al público en el patio de la
»Audiencia. Las condiciones de luz le eran sumamente favorables y
»la impresion que causó á todos los que tuvieron ocasion de verle
»fué sumamente ventajosa. El cuadro está poco más que abocetado,
»bien que tiene algunas partes muy adelantadas. En el centro des-
»taca el general Odonell dirigiendo la batalla rodeado de su estado
»mayor, teniendo á su lado al conde de Eu. En las trincheras resal-
»ta el general Prim defendiéndolas con bravura. En otro grupo se
»ve al general Turon y en otros los demás generales que se hallaron
»en aquel hecho de armas. El cuadro es de grandes dimensiones y
»para apreciarle ha de verse desde alguna distancia.»

Ja veu lo nostre contrincant la diferencia entre l' una publicació periódica y l' altre. Los castellans, de lo que ha fet lo *Diluvio*, ne dirian cantar la palinodia.

Are per part nostra sols nos resta fer una aclaració ben necessaria y es: que en LA RENAIKENSE, com á revista de literatura, ciencias y arts, hi tenen lloch tots los géneros, totas las opinions y tots los histils mentres porten lo passaport del sentit comú y de las bonas formas, autorisats ab la firma de sos autors, cosa aquesta última, que no creyem s' exigeixi als redactors ó colaboradores d' un periódich com *El Diluvio*, desde quals planas li veyem sostenir una polémica important com aquesta sens que fins á l' hora present sapiguem ab qui nos las habem.

Per altre part, si lo nostre contrincant cregué, conforme ell confessa ab tó despreciatiu, que l' tenor del nostre article anterior no mereixia mes que las pocas ratllas que li dedicaba, cregui que nosaltres hem cregut que acostumat com ell diu á lluytar ab armas de cer ben pulidas y trempadas, ha volgut espantarnos ab aquell famós sabra de canya, de *La Crónica de Cataluña* y s' ha tallat.

Si nosaltres nos equivoquessem, segons opinió de *El Diluvio*, creyem fonamentadament que tots los artistas de Barcelona, verdaderas autoritats en la materia que discutim, li donarán la contestació que mereix lo bon nom del amich y la fama del gran pintor.

Hem acabat.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

En lo nombre vinent publicarém la crítica de lo drama de D. Joseph Feliu y Codina titolat «La bolva d' or» estrenat en lo Teatre Catalá fa alguns dias y de la comedia de don Frederich Soler «Lo dir de la gent» estrenada últimament, obra premiada, aquesta última, en los Jochs Florals de 1879.

L' acreditada revista *Archivio storico siciliano* que dona á llum la *Societa per la Storia patria* de Palermo, publica en son últim número un curiós article de nostre colaborador D. Andreu Balaguer y Merino, en lo qual va continuat lo contracte inédit en catalá referent á la construcció, en 1401, per lo pintor Guerau Janer y l' imaginayre Pere Sanglada, ciutadans de Barcelona, d' un grandiós retaule pera l' altar major de la Seu de Montreal en la illa de Sicília. A aquest treball històrich de nostre amich, hi van adicionats, com á comentari, dos altres importantíssims articles dels ilustrats escriptors sicilians, lo Baró Rafel Starrabba y lo professor Antonino Salinas. Director del Museo nacional de Palermo. Celebrem moltíssim que 'ls estudis de nostres compatricis se vejín aixís favorecuts en aquellas terras ahont un dia hi onejá lo penó de las quatre barras.

Lo dia 31 d' octubre, tingué lloch en lo Teatro de Girona, la festa de la distribució de premis del concurs anyal de la Associació literaria de la mateixa ciutat. Després d' un erudit discurs llegit per lo president del Jurat D. Joaquim Botet y Sisó y de la memoria de reglament del Sr. secretari; se procedí á la obertura dels plechs que tancavan los noms dels autors llorejats; resultant esser distingits los (Srs. Pierra Tossetti, Torroella y Plaja, Huguet, y Pujol y Camps D. Celestí), per varis treballs en prosa y vers escrits en castellá, mereixent lo premi otorgat á la poesia lírica catalana, lo poemet *Julia* de D. Artur Masriera; discernintse los corresponents accésits al mateix, als Srs. Bassegoda (R.) Agulló y Montoto de Sevilla.

Havem vis en l'excelent revista *Romania* (t. ix) un estudi de nostre benemérit mestre D. Manuel Milá y Fontanals, sobre *El canto de la Sibila en lengua de Oc*, interessant tan á la literatura popular com als orígens de las representacions dramáticas catalanas. D'est cant, que tenia lloch la vigília de Nadal, després de la lectura d'un sermó qual text s'atribueix á Sant Agustí, ne dona á conèixer dos versions catalanas inéditas del segle XV, á las quals n'hi afegeix altres tres catalanas impresas, una valenciana y una mallorquina y dos fragments importantíssims, també del segle XV, junt ab altres curiosas adicions. La pulcritud del treball en la part literaria y la riquesa de datos en la filològica, fan en gran manera estimable eixa nova monografia del mes eminent de nostres escriptors.

Lo dia 12 del present á las tres de la tarde se celebrá en la important població de Sant Martí de Provensals la adjudicació de premis del certámen iniciat y dut á cap per lo *Centre Catalanista provensalench*. Lo teatro ahont se celebrá la festa estava adornat ab luxo y propietat, destacantse del centre del escenari y de la platea lo nostre penó gloriós de las barras rojas y 'ls noms d' alguns dels mes distingits poetes.

Obrí la sessió lo president del Centre y á continuació D. Damas Calvet, president del Jurat calificador, llegí un discurs que fou molt aplaudit per l'entusiasme y gran amor á Catalunya que 's desprenia de sos bellíssims párrafos de bona prosa catalana. Á continuació lo secretari del Jurat D. Carles Pirozzini llegí una molt galana y fácil Memoria en la que dava compte del resultat del certámen y 'ls mérits que avaloravan los treballs premiats.

Se procedí á continuació á la obertura de plechs y á la lectura de treballs per l'orde següent:

Redempció, de D. Joaquim Riera y Bertran; *Lo temple*, de don Francesch Ubach y Vinyeta; *Lo Progrés de la industria*, de don Joseph Martí Folguera; *Lo nostre pa*, treball en prosa de D. Emili Vilanova; *Pregaria al gloriós Sant Martí*, de D. Joaquim Riera y Bertran; *Aplicació del art á la industria*, treball en prosa de D. Salvador Sanpere y Miquel; *Jackart*, de D. Francesch Ubach y Vinyeta y *Toros* treball en prosa de D. Joseph Verdú.

Guanyá la flor natural D. Joaquim Riera y Bertran, qui feu reyna de la festa á la bella y simpática senyoreta donya Maria dels Angels Trullás.

Tots los treballs foren molt aplaudits, sortint lo públich sumament complascut de la festa.

Dintre lo plasso de dos mesos poden presentar los músichs las corresponents sollicituts en lo ministeri d'Estat pera cubrir la plassa vacant de pensionat de mérit per la secció de música en l'Academia Espanyola de Bellas Arts de Roma. La provisió de dita plassa se farà ab arreglo á lo disposat en lo capítol tercer del reglament aprovat en 30 d'octubre de 1877.

L'Excm. Sr. D. Víctor Balaguer es obsequiat aquests dias en Vilanova y Geltrú, ahont l'han anat á acompanyar los coneguts escriptors Srs. Aguiló, Coroleu, Gallart, Pirozzini, Ubach y Vinyeta, Guimerá, Verdú, Vilanova y altres, á fi de pendre part en la solemne vetllada que vol dedicarli l'Ateneo de aquella vila.

Hem rebut, bellament imprés, lo tomo del certámen *L' Aranya* celebrat enguany. En altre número nos ocuparem d' aquest aplech de varios treballs.

En l' acreditat establiment de D. Macari Planella s' han comensat á esposar algunas obras de nostras artistas que han cridat la atenció del públich. Segons tenim entés continuarán esposantsen en lo mateix, altras de verdadera importancia. Felicitém al Sr. Planella per aquest servey que presta á las Bellas Arts, tant mes en quant ho fa sens retribució de cap mena.

Segons se 'ns ha dit, tindrà lloch en Vilanova y Geltrú un Certámen literari; que formarà part de la festa que 's farà per la inauguració del Carril que ha lograt portar á eap lo Sr. Gumá.

Sabém que dit senyor y altres entussiasas Vilanovins com la marquesa de Samà y altres, com també las associacions y centres de aquella vila, vólen oferir premis de molt valor al Jurat, del qual será president l' Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, acompanyat de escriptors vilanovins.

Ab lo títol de *Cent fulls* un distingit poeta catalá vá á publicar un volum de poesías festivas que creyem cridarà l'atenció del públich.

Lo mestre en gay saber en Geroni Rosselló, publicarà dintre poch, un fragment del llibre *Blanchernú* de Ramon Lull; titolat, *Lo llibre de l' amich y de l' amat*.

SUMARI

JOAQUIM MARSILLACH. . .	Arrigo Boito y son Mesfistofeles. . .	385
FRANCISCO X. TOBELLÀ. . .	La llum.	395
J. SARDÀ.	Un altre cuento d' en Bartrina. . .	404
ANDREU BALAGUER Y MERINO.	Un epissodi auténtich de la última malaltía d' en Pau Claris. . .	407
JOSEPH MARTI Y FOLGUERA.	Lo treball.	410
SEBASTIÀ FARNÉS.	L' estreno.	414
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	417
	Novas.	422